

**SCRISORI
DESPRE
TRACTATUS**

Ludwig Wittgenstein s-a născut în 1889 la Viena și a încetat din viață în anul 1951 la Cambridge. Viața și activitatea lui s-au desfășurat alternativ în spațiul cultural și intelectual central-european și în cel anglo-saxon. Astăzi, Wittgenstein este socotit, alături de Martin Heidegger, unul dintre cei mai reprezentativi gânditori ai secolului XX. Lucrarea sa de tinerețe, *Tractatus Logico-Philosophicus*, folosește instrumentele logicii moderne într-o încercare originală de analiză a limbajului, a gândirii și a raporturilor lor cu realitatea. Distincția celebră pe care o face între *a spune* și *a arăta* exclude orice vorbire cu sens despre frumos, bine sau Dumnezeu. În scrierile mai târzii, dar mai ales în *Cercetări filozofice* (apărută postum), Wittgenstein reușește ceea ce nici un alt filozof nu pare să fi realizat: o ruptură radicală cu vechiul său mod de a vedea lucrurile, simultan cu inaugurarea unui mod cu totul nou de a practica filozofia. Pe lângă *Tractatus*, singura carte de filozofie publicată în timpul vieții, Wittgenstein a lăsat o cantitate enormă de postume, din care face parte și corespondența sa filozofică.

Dintre scrierile lui Wittgenstein au apărut, în traducere, la Humanitas: *Caietul albastru* (1993, reeditare 2005), *Lecții și convorbiri despre estetică, psihanaliză și credință religioasă* (1993, reeditare 2005), *Însemnări postume, 1914–1951* (1995, reeditare 2005), *Tractatus Logico-Philosophicus* (2001, reeditare 2012), *Cercetări filozofice* (2004), *Despre certitudine* (2005), *Jurnale: 1914–1916* și *Câteva remarci asupra formei logice* (2010).

Cătălin Cioabă (n. 1970) este cercetător postdoctoral la Universitatea din București. Doctor din anul 2005, cu o teză despre Heidegger, apărută în același an cu titlul *Jocul cu timpul. Ontologia temporală a lui Martin Heidegger*, la Humanitas. Printre traducerile sale importante se numără *Ființă și timp* (în colaborare), *Despre miza gândirii* (în colaborare), de Martin Heidegger, precum și *Jurnale: 1914–1916*, de Ludwig Wittgenstein.

Andreea Eșanu (n. 1980) este cercetător postdoctoral și profesor asociat la Facultatea de Filozofie din cadrul Universității din București. Doctor din anul 2010, cu o teză despre lucrarea de tinerețe a lui Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*. Aria specializării sale acoperă filozofia limbajului, filozofia logicii, filozofia științei.

LUDWIG
WITTGENSTEIN

**SCRISORI
DESPRE
TRACTATUS**

selecție și traducere
din germană și engleză
cu studii introductive de
CĂTĂLIN CIOABĂ și ANDREEA EȘANU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Silviu Nicolae
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Cristina Jelescu, Iuliana Glăvan
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Accent Print – Suceava

Wittgenstein in Cambridge: Letters and Documents, 1911–1951, 4th Edition,
ed. by Brian McGuinness

Notebooks (Appendix I and II), by Ludwig Wittgenstein

Letters from L. Wittgenstein with a Memoir, by Paul Engelmann, ed. Brian
McGuinness (Oxford: Blackwell, 1967).

All rights reserved. Authorised translation from the English language edition
published by Blackwell Publishing Limited. Responsibility for the accuracy
of the translation rests solely with S.C. Humanitas S.A. and is not the
responsibility of Blackwell Publishing Limited. No parts of this book may be
reproduced in any form without the written permission of the original copyright
holder, Blackwell Publishing Limited.

„Introduction“ by Bertrand Russell to *Tractatus Logico-Philosophicus* by Ludwig
Wittgenstein, first published in 1922 by Routledge & Kegan Paul, London.

Reproduced by permission of Taylor and Francis Group.

Briefe an Ludwig von Ficker, by Ludwig Wittgenstein. Herausgegeben von Georg
Henrik von Wright unter Mitarbeit von Walter Methlagl. Salzburg: Otto Müller
Verlag, 1969. Reproduced by permission of Brenner Archives.

© HUMANITAS, 2012, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

WITTTGENSTEIN, LUDWIG

Scrisori despre *Tractatus* / Ludwig Wittgenstein; trad. și pref.: Cătălin Cioabă,
Andreea Eșanu. – București: Humanitas, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-973-50-3572-3

I. Cioabă, Cătălin (trad., pref.)

II. Eșanu, Andreea (trad., pref.)

1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	7
I. SCRISORI DESPRE <i>TRACTATUS</i>	13
<i>Un epistolar logico-biografic</i> , de Cătălin Cioabă	15
<i>Lista scrișorilor</i>	49
Ludwig Wittgenstein, Scrisori	
cătŕe Bertrand Russell (1912–1923)	51
cătŕe G.E. Moore (1913–1914)	118
cătŕe Paul Engelmann (1917–1925)	127
cătŕe Ludwig von Ficker (1915–1920)	163
II. TEXTE TIMPURI DESPRE LOGICĂ	177
<i>Note despre notele lui Wittgenstein</i> , de Andreea Eșanu	179
Note despre logică	208
Note dictate lui G.E. Moore în Norvegia	231
ANEXĂ	251
„Introducere“ la <i>Tractatus Logico-Philosophicus</i> , de Bertrand Russell	253

Notă asupra ediției

Volumul de față cuprinde, în prima sa secțiune, scrisorile lui Ludwig Wittgenstein către Bertrand Russell, G.E. Moore, Paul Engelmann și Ludwig von Ficker din perioada redactării și publicării lucrării *Tractatus Logico-Philosophicus*, până către mijlocul anilor '20. Aceste „scrisori despre *Tractatus*“, adunate aici pentru prima oară laolaltăⁱ, au fost selectate din ediția electronică editată de Institutul Brenner din Innsbruckⁱⁱ, ce cuprinde un corpus de peste două mii trei sute de epistole, scrise și primite de Wittgenstein. Pentru traducerea scrisorilor către Russell și Moore a fost folosită, în paralel, ediția Blackwell din 2008, *Wittgenstein in Cambridge: Letters and Documents, 1911–1951*, edited by Brian McGuinness.ⁱⁱⁱ

ⁱ După știința noastră, o selecție a corespondenței lui Wittgenstein care să aibă în centru *Tractatus*-ul n-a mai fost realizată.

ⁱⁱ Ludwig Wittgenstein, *Briefwechsel*, Innsbrucker elektronische Ausgabe 2004. Herausgegeben von Monika Seekircher, Brian McGuinness, Anton Unterkircher. Im Auftrag des Forschungsinstituts Brenner-Archiv.

ⁱⁱⁱ Am utilizat totodată și ediția mai veche, cu titlul *Cambridge Letters. Correspondence with Russell, Keynes, Moore, Ramsey and Sraffa*, edited by Brian McGuinness and G.H. von Wright, Blackwell Publishers, Oxford, 1995.

Wittgenstein corespunda atât în germană – cu Paul Engelmann și cu Ludwig von Fickerⁱ –, cât și în engleză – cu G.E. Moore. Scrisorile către Bertrand Russell au fost scrise însă unele în engleză iar altele în germană, drept care sarcina redării lor în limba română a revenit, pe rând, ambilor traducători (Andreea Eșanu pentru limba engleză, Cătălin Cioabă pentru limba germanăⁱⁱ).

Notele la scrisori au fost preluate în principal din volumul editat de Brian McGuinness, dar, deopotrivă, au fost redactate pe baza celor din ediția electronică de la Innsbruck, aparținând editorilor Monika Seekircher, Brian McGuinness și Anton Unterkircher. Dat fiind însă că ediția electronică (de circa patru mii de pagini) cuprinde note foarte extinse, acestea au fost selectate și redactate prescurtat, având în vedere relevanța lor pentru antologia de față. Ele au fost marcate prin cifre arabe (1, 2, 3, ...), în vreme ce notele de subsol redactate de traducători au fost semnalate prin litere (a, b, c, ...).

Cea de-a doua secțiune a volumului cuprinde două texte timpurii de mică întindere, ce fac parte din geneza *Tractatus*-ului: e vorba de *Note despre logică*ⁱⁱⁱ și *Note dictate*

ⁱ Pentru corespondența cu Ludwig von Ficker, a fost consultată de asemenea ediția: Ludwig Wittgenstein, *Briefe an Ludwig von Ficker*, herausgegeben von Georg Henrik von Wright unter Mitarbeit von Walter Methlagl, Otto Müller Verlag, Salzburg, 1969.

ⁱⁱ Scrisorile traduse din germană au, în dreptul datei, trimitere la o notă de subsol care indică limba originală.

ⁱⁱⁱ Există două versiuni ale *Notelor despre logică*, traduse de Bertrand Russell pornind de la un manuscris original în limba germană semnat de Wittgenstein, care nu s-a păstrat. Pentru prezentul volum a fost aleasă versiunea care a apărut prima dată în 1957,

lui G.E. Moore în *Norvegia*, traduse de Andreea Eșanu. Scrise în engleză în perioada 1913–1914, cu scopul de a pune pe hârtie, ca să nu se piardă – și ca să fie reținute de Russell – câteva dintre aspectele cele mai importante în abordarea problemelor de logică, ele pot fi privite tot ca niște scrisori, ce-i drept mai lungi, ale lui Wittgenstein către Russell. Au fost preluate din addenda ediției *Notebooks: 1914–1916*, edited by G.H. von Wright and G.E.M. Anscombe, with an English Translation by G.E.M. Anscombe, Basil Blackwell, Oxford, 1961 / Harper & Row Publishers, New York, 1969, a cărei paginație am redat-o pe margine între paranteze drepte. Notele de subsol aparținând redactorilor ediției originale apar marcate cu cifre arabe, în vreme ce notele de subsol aparținând traducătoarei în limba română sunt indicate prin litere.

În anexă am adăugat un text strâns legat de peripeția publicării *Tractatus*-ului: „Introducerea”ⁱ scrisă de Bertrand Russell la *Tractatus Logico-Philosophicus*, pe care Wittgenstein a așteptat-o inițial cu mare nerăbdare, dar pe care a sfârșit prin a o respinge, chiar cu riscul ca lucrarea să rămână nepublicată.

într-un număr din *Journal of Philosophy*, sub îngrijirea lui H. Costello. Această versiune este și cea inclusă (cu unele corecturi) în addenda ediției *Notebooks: 1914–1916* din 1961. Cealaltă a apărut în ediția din 1979 a *Notebooks: 1914–1916* și conține o diferență importantă: titlurile principalelor secțiuni, adăugate de Russell în versiunea Costello, au fost scoase, revenindu-se, se pare, la titlurile date inițial de Wittgenstein: „Rezumat”, „Primul manuscris”, „Al 2-lea manuscris”, „Al 3-lea manuscris” etc.

ⁱ Traducere din engleză de Andreea Eșanu. Paginația originală, transcrisă aici pe margine, este cea din ediția britanică a *Tractatus*-ului (Kegan Paul, London, 1922).

În fine, pentru a pune la dispoziția cititorului contextul deplin al acestor „scrisori despre *Tractatus*“ și al textelor menționate, traducătorii au redactat câte un studiu introductiv pentru fiecare din cele două secțiuni. Munca la acest volum au realizat-o în cadrul unui proiect de cercetare postdoctorală, la Universitatea București.ⁱ

ⁱ Proiectul POSDRU /89/1.5./S/62259.

Traducerea textelor din acest volum
îi este dedicată profesorului Mircea Flonta,
la împlinirea vârstei de 80 de ani

I. SCRISORI DESPRE *TRACTATUS*

Lista scrisorilor

Ludwig Wittgenstein către Bertrand Russell

22. 6. 1912	ianuarie 1914
1. 7. 1912	datare aproximativă
vara lui 1912	19. 2. 1914
16. 8. 1912	3. 3. 1914
vara lui 1912	iunie 1914
26. 12. 1912	Crăciun 1914
6. 1. 1913	22. 5. 1915
ianuarie 1913	22. 10. 1915
21. 1. 1913	9. 2. 1919
25. 3. 1913	10. 3. 1919
iunie 1913	13. 3. 1919
22. 7. 1913	12. 6. 1919
probabil vara lui 1913	19. 8. 1919
probabil vara lui 1913 (ii)	30. 8. 1919
5. 9. 1913	6. 10. 1919
20. 9. 1913	1. 11. 1919
17. 10. 1913	21. 11. 1919
29. 10. 1913	27. 11. 1919
30. 10. 1913	8. 1. 1920
noiembrie 1913	19. 1. 1920
noiembrie 1913 (ii)	19. 3. 1920
noiembrie 1913 (iii)	9. 4. 1920
noiembrie sau decembrie 1913	6. 5. 1920
15. 12. 1913	7. 7. 1920
Crăciun 1913?	6. 8. 1920

20. 9. 1920	după 7. 2. 1922
23. 10. 1921	noiembrie sau decembrie 1922
28. 11. 1921	7. 4. 1923

Ludwig Wittgenstein către G.E. Moore

19. 11. 1913	5. 3. 1914
decembrie 1913	martie 1914?
30. 1. 1914	7. 5. 1914
18. 2. 1914	3. 7. 1914

Ludwig Wittgenstein către Paul Engelmann

26. 1. 1917	9. 1. 1920
31. 3. 1917	26. 1. 1920
9. 4. 1917	19. 2. 1920
27. 8. 1917	24. 4. 1920
28. 10. 1917	8. 5. 1920
sfârșitul lui 1917?	30. 5. 1920
16. 1. 1918	21. 6. 1920
31. 3. 1918	19. 7. 1920
1. 6. 1918	20. 8. 1920
9. 10. 1918	11. 10. 1920
22. 10. 1918	2. 1. 1921
25. 10. 1918	7. 2. 1921
24. 5. 1919	25. 4. 1921
25. 8. 1919	5. 8. 1921
2. 9. 1919	9. 9. 1921
25. 9. 1919	23. 10. 1921
16. 11. 1919	5. 8. 1922
15. 12. 1919	10. 8. 1922
29. 12. 1919	24. 2. 1925

Ludwig Wittgenstein către Ludwig von Ficker

24. 7. 1915	4. 12. 1919
cca 7. 10. 1919	6. 12. 1919
după 20. 10. 1919	28. 12. 1919
22. 11. 1919	19. 1. 1920

Ludwig Wittgenstein către Bertrand Russell
1912–1923

22. 6. 1912
Cambridge

Dragă Russell,

Există încă lucruri plăcute care se pot ivi în viața unui om, cum ar fi o scrisoare de la tine (îți mulțumesc foarte mult pentru ea).

Mult mai puțin plăcut este următorul eveniment: am avut o discuție cu Myers¹ despre relațiile între logică și psihologie. Am fost foarte candid, dar sunt sigur că el crede despre mine că sunt cel mai arogant drac care a trăit vreodată. Sărmana doamnă Myers, care era și ea de față, s-a înfuriat – cred – pe mine. Totuși, după discuție a rămas mai puțin confuz decât înainte. – Acum, ori de câte ori

¹ Charles Samuel Myers (1873–1946) a predat psihologia la Cambridge, contribuind la înființarea laboratorului de psihologie al universității în anul 1912. Unul dintre interesele speciale ale lui Myers îl reprezenta psihologia muzicii, un domeniu în care Wittgenstein a făcut cercetări experimentale pe durata studiilor sale la Cambridge. Într-o scrisoare către Lady Otolline Morrell, Russell afirmă că Wittgenstein a prezentat la deschiderea laboratorului, în mai 1913, un aparat pentru investigarea psihologică a ritmului. Cf. de asemenea scrisoarea din 1. 7. 1912 și *A Portrait of Wittgenstein as a Young Man: From the Diary of David Hume Pinsent, 1912–1914* (Blackwell Publishers, Oxford, 1990, ed. G.H. von Wright), p. 3 și *passim*.

am timp, citesc *Tipurile experienței religioase* de James^a. Cartea asta îmi face mult bine. Nu vreau să spun că voi deveni un sfânt în curând, dar nici nu sunt convins că nu mă face puțin mai bun, într-un fel în care mi-aș dori să fiu mult mai bun: adică cred că mă ajută să scap de acea *Sorge*^b (în sensul în care Goethe a folosit termenul în partea a doua din *Faust*). Logica este încă în creuzet, dar un lucru îmi pare din ce în ce mai clar: propozițiile logicii conțin DOAR variabile APARENTE și, oricare se va dovedi a fi explicația variabilelor aparente, consecința trebuie să fie că NU există constante logice.

Logica trebuie să se dovedească a fi COMPLET diferită de toate celelalte științe.

Poeziile¹ pe care mi le-ai trimis sunt pur și simplu splendide. VINO la Cambridge cât mai curând.

Al tău cel mai etc.,
Ludwig Wittgenstein

Stau aici cam până pe 20 iulie.

1. 7. 1912

Dragă Russell,

Îți mulțumesc mult pentru scrisoarea ta călduroasă.

Oare vei crede că am înnebunit dacă îți fac următoarea sugestie? Semnul $(x). \varphi x$ nu este un simbol complet, el are

^a William James, *The Varieties of Religious Experience: a Study in Human Nature* (1902).

^b „Grijă“ (în germană în original).

¹ Este probabil vorba despre câteva poezii scrise de Bertrand Russell în perioada aprilie–mai 1912.

semnificație doar într-o inferență de felul: din $\vdash \varphi x \supset_x \psi x$. $\varphi(a)$ decurge ψa . Sau, mai general: din $\vdash (x). \varphi x. \varepsilon_0(a)^a$ decurge $\varphi(a)$. Sunt – firește – cât se poate de nesigur în această privință, dar ceva de felul ăsta chiar s-ar putea să fie adevărat. Îmi pare rău că nu îmi pot petrece cu asta atât timp cât mi-ar plăcea. Trebuie să scriu *cea mai* absurdă lucrare posibilă despre ritmuri¹ pentru întâlnirea de psihologie de pe 13. – Tocmai am aflat că una dintre surorile mele² urmează să mă viziteze aici pe 6. Te-ar deranja dacă ți-o prezint? Ar trebui să vadă tot ceea ce merită văzut!

Al tău cel mai etc.,
Ludwig Wittgenstein

[vara lui 1912]

Hochreit

Oficiul poștal Hohenberg

N[ieder]-Ö[sterreich]³

Dragă Russell,

Adresa de mai sus și această hârtie de scris absolut obișnuită îți vor arăta că nu am ajuns în iad.⁴ De fapt, sunt

^a $\varepsilon_0(a)$ se traduce, pe scurt, prin „*a* există“.

¹ Se presupune că Wittgenstein avea în vedere diferența dintre percepția unui sunet și realitatea lui. A se vedea în acest sens Brian McGuinness, *The Young Ludwig: Wittgenstein's Life, 1889–1921*, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 125–128.

² Este vorba despre sora cea mare a lui Wittgenstein, Hermine, care a consemnat o întâlnire cu Russell în memoriile sale de familie.

³ Austria Inferioară.

⁴ Nu putem ști la ce trimite aluzia, deși s-ar putea să fie legată de exclamația lui Russell – adresată lui Wittgenstein – „Logica este iadul!!“, relatată lui Norman Malcolm și inclusă în volumul

din nou destul de bine și mă ocup de filozofie cu toate puterile. Ceea ce mă frământă cel mai mult acum nu este chestiunea variabilelor aparente, cât mai degrabă semnificația lui „ \vee “, „ \cdot “, „ \supset “ etc. Această din urmă problemă este – cred – mult mai fundamentală și, dacă se poate așa ceva, foarte puțin recunoscută drept problemă. Dacă „ $p \vee q$ “ semnifică vreun complex, ceea ce e îndoielnic, atunci, din câte îmi dau eu seama, „ \vee “ ar trebui tratat ca o parte a copulei, în felul în care am mai vorbit despre asta înainte. Am încercat – cred – toate căile posibile pentru o soluție pornind de la această ipoteză și am găsit că trebuie făcut ceva de felul următor: Să scriem propoziția „din $\vdash p$ și $\vdash q$ decurge $\vdash r$ “ așa:

„ $i[p; q; r]$ “. Aici „ i “ este o copulă (am putea-o numi inferență) care unește *complexe*. Atunci „ $\epsilon_1(x, y) \cdot \epsilon_1(z, u)$ “ trebuie să însemne:

„ $\vdash (\epsilon_1(x, y), \epsilon_1(z, u), \beta(x, y, z, u)).i[\epsilon_1(x, y); \epsilon_1(z, u); \beta(x, y, z, u)]$ “

„ $\vdash (\epsilon_1(x, y), \epsilon_1(z, u), \beta(x, y, z, u)).i[\sim\epsilon_1(x, y); \epsilon_1(z, u); \beta(x, y, z, u)]$ “

„ $\vdash (\epsilon_1(x, y), \epsilon_1(z, u), \beta(x, y, z, u)).i[\epsilon_1(x, y); \sim\epsilon_1(z, u); \beta(x, y, z, u)]$ “

„ $\vdash (\epsilon_1(x, y), \epsilon_1(z, u), \beta(x, y, z, u)).i[\sim\epsilon_1(x, y); \sim\epsilon_1(z, u); \beta(x, y, z, u)]$ “

„ $\vdash \beta(x, y, z, u)$ “.

Dacă „ $p \vee q$ “¹ nu semnifică un complex, atunci Dumnezeu știe ce semnifică!! –

Ludwig Wittgenstein: A Memoir, Oxford University Press, Oxford, 1958, ed. a II-a, 1984, p. 57.

¹ Pare să fie o eroare în traducerea simbolică a disjuncției de mai sus. Cea de a patra inferență ar trebui să fie: „ $i[\sim\epsilon_1(x, y);$

Acum aş vrea să ştiu cum mai ești și *totul* despre tine!
Dacă ești atât de bun încât să îmi scrii, atunci fă-o, te rog, la adresa aceasta:

L.W. *junior*¹ (te rog să nu uiți asta)
prin amabilitatea lui Paul Wittgenstein²
Oberalm lângă Hallein
Salzburg, Austria

E o vreme excelentă aici și poți să gândești mai mereu în aer liber. Nu există nimic mai minunat pe lumea asta decât *adevăratele* probleme ale filozofiei.

Al tău ca întotdeauna, cel mai etc.,
Ludwig Wittgenstein

16. 8. 1912
Oberalm lângă Hallein
Salzburg

Dragă Russell,

Îți mulțumesc pentru scrisoare. Mă bucur că citești viețile lui Beethoven și Mozart. Aceștia sunt adevărații fii ai lui Dumnezeu. Acum, în privința lui „ $p \vee q$ ” etc.: m-am tot gândit la posibilitatea aceea – anume că toate problemele noastre ar putea fi rezolvate dacă asumăm

$\sim \varepsilon_1(z, u); \sim \beta(x, y, z, u)$ ”. De asemenea, ordinea variabilelor în *definiendum* ar trebui să fie: „ $\varepsilon_1(z, u)$ ”.

¹ Un unchi al lui Wittgenstein se numea tot Ludwig (sau Louis).

² Un alt unchi al lui Ludwig Wittgenstein. Se pare că a fost singurul membru al familiei care l-a încurajat în munca sa filozofică. Într-o versiune preliminară a „Cuvântului înainte” la *Tractatus*, Wittgenstein chiar își exprimă gratitudinea față de unchiul său.

tipuri diferite de relații între semne și lucruri – iar și iar și iar! în ultimele 8 săptămâni!!! Dar am ajuns la concluzia că această asumptie *nu* ne ajută deloc. De fapt, ORICE teorie vei formula în această direcție, cred că vei vedea că *nu atinge nici pe departe problema noastră*. În ultima vreme am început să mă gândesc la o altă ieșire din dificultate (sau poate că nu e deloc o ieșire). Ar fi prea mult să îți explic aici, dar pot să îți spun că ea pornește de la forme noi ale propozițiilor. De exemplu: $\sim(p \cdot q)$, care ar trebui să însemne „complexul p are opusul formei lui q “. Aceasta înseamnă că $\sim(p \cdot q)$ se obține atunci când, de exemplu, p este $\varepsilon_1(a, b)$ și q este $\sim\varepsilon_1(c, d)$. Un alt exemplu de formă nouă este $\Psi(p, q, r)$, care înseamnă ceva de felul: „forma complexului r este compusă din formele lui p și q în modul «sau»“. Aceasta înseamnă că $\Psi(p, q, r)$ se obține, de exemplu, atunci când p este $\varepsilon_1(a, b)$, q este $\varepsilon_1(c, d)$, iar r este $\varepsilon_1(e, f) \vee \varepsilon_1(g, h)$ etc. Restul îl las pe seama imaginației tale. Toate acestea, totuși, nu mi se par nici *pe jumătate* la fel de importante precum faptul (dacă există vreunul) că problema mi-a devenit mult mai clară acum decât mi-a fost vreodată. Mi-aș dori să fii aici și să îți spun pe îndelete cum stau lucrurile, pentru că nu pot să scriu totul. Este MULT prea mult! De asemenea, chestiunea variabilelor aparente mi-a devenit mult mai clară.

Scrie-mi CURÂND!

Al tău cel mai etc.,
Ludwig Wittgenstein

Mă simt de parcă aș fi înnebunit.